

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

Eugenijus Staniūnas
Gintaras Stauskis

REKREACIJOS KOMPLEKSAI GAMTINĖJE APLINKOJE

Teorijos ir praktikos pagrindai

Vadovėlis

Vilnius LEIDYKLA
TECHNIKA 2011

UDK 72(075.8)
St71

**E. Staniūnas, G. Stauskis. Rekreacijos kompleksai gamtinėje aplinkoje.
Teorijos ir praktikos pagrindai: vadovėlis. Vilnius: Technika, 2011. 192 p.**

Knygoje nagrinėjamos rekreacijos kompleksų architektūrinio projektavimo gamtinėje aplinkoje problemos. Aptariami svarbūs rekreacijos aplinkos kūrimo klausimai: architektūros ir gamtos santykis, poilsiautojų poreikiai, ekonominiai ir techniniai rekreacijos kompleksų aspektai. Lietuvos aukštųjų mokyklų architektūros ir kitų gretimų specialybių studentams, miestų planavimo, kraštovaizdžio, infrastruktūros ir kitų sričių specialistams praktikams bei visiems skaitytojams, besidomintiems šiuolaikinėmis rekreacijos problemomis ir jų architektūrinio sprendimo būdais, skirtame vadovylyje dėstoma rekreacijos reikšmė šiuolaikinėje visuomenėje, analizuojama poilsio kompleksų architektūros specifika. Knygoje aptariami socialiniai rekreacijos kompleksų kūrimo aspektai, nurodomi pagrindiniai jų tipai, gilinamasi į ekonominius projektavimo aspektus, susisiekimo ir inžinerines sistemas. Vadovylyje pateikta ekologinių, techninių ir kompozicinių vietovės sąlygų tyrimo metodika, nurodomi konkretūs rekreacijos kompleksų projektavimo etapai nuo komplekso koncepcijos sukūrimo prie suplanavimo variantų paieškos ir iki parengto projekto. Knyga gausiai iliustruota paveikslais ir schemomis, pateikta daug naudingų literatūros šaltinių ir interneto nuorodų.

2010-12-03 Nr. 10-15 Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos
Aukštųjų mokyklų vadovėlių kokybės vertinimo komisijos rekomenduota

Recenzavo: prof. dr. Algimantas Mačiulis, Vilniaus Dailės akademija
prof. dr. Sigitas Čereškevičius, Vilniaus Gedimino technikos universitetas
doc. dr. Kęstutis Zaleckis, Kauno Technologijos universitetas

VGTV leidyklos TECHNICA 1206-S mokomosios
metodinės literatūros knyga
<http://leidykla.vgtu.lt>

ISBN 978-9955-28-880-0
eISBN 978-9955-28-881-7
doi:10.3846/1206-S

© Eugenijus Staniūnas, 2011
© Gintaras Stauskis, 2011
© VGTV leidykla TECHNICA, 2011

TURINYS

IVADAS	5
1 skyrius. REKREACIJOS ESMĖ, REIKŠMĖ IR ORGANIZACIJA ŠIUOLAIKINĖJE VISUOMENĖJE	9
1.1. Iš rekreacijos architektūros istorijos.	9
1.2. Rekreacijos reikšmė žmogui.	14
1.3. Rekreacijos ekonominė svarba. Rekreacija kaip smulkusis ir vidutinis verslas.	15
1.4. Rekreacija ir socialinė valstybės politika. Rekreacijos ir turizmo vystymo Lietuvoje strategijos kryptys.	17
1.5. Rekreacijos ištekliai. Kaip naudotis jų nesunaikinant?	21
1.6. Rekreacija ekologijos kontekste	24
1.7. Teritoriniai rekreacijos tinklai. Rekreacijos planavimas.	33
Išvados	43
Kontroliniai klausimai.	44
2 skyrius. REKREACIJOS KOMPLEKSŲ ARCHITEKTŪRA	45
2.1. Rekreacijos komplekso meninės išraiškos kūrimas.	45
2.2. Erdvinis ir emocinis vietovės suvokimas	52
2.3. Pagrindiniai natūralaus kraštovaizdžio sistemos elementai	66
2.4. Komplekso erdvių organizavimas naudojant želdinių sistemą	78
2.5. Kaip pastatų architektūra išreiškia dermę su gamtiniu kraštovaizdžiu?	82
2.6. Estetinė vietovės interpretacija	101
Išvados	105
Kontroliniai klausimai.	106
3 skyrius. POILSIO KOMPLEKSŲ TIPAI, EKONOMINIS IR INŽINERINIS ASPEKTAI	107
3.1. Poilsiautojų įvairovė. Poilsiautojai ir vietos gyventojai	107
3.2. Pagrindiniai poilsio kompleksų tipai ir jų elementai	115
3.3. Ekonominis poilsio kompleksų projektavimo aspektas. Vietovės rekreacinė talpa.	131
3.4. Pagrindiniai poilsio kompleksų susisiekimo sistemos elementai	136
3.5. Poilsio komplekso inžinerinės sistemos	140
3.6. Pastatų apsauga nuo gaisro	147
Išvados	149
Kontroliniai klausimai.	150

4 skyrius. ŽINGSNIAI PROFESIONALIAUS PROJEKTAVIMO LINK.	151
4.1. Vietovės tyrimas ir vertinimas.	151
4.2. Poilsio komplekso programos sudarymas.	163
4.3. Teritorijos planavimas ir architektūrinė projekto koncepcija	167
4.4. Poilsio komplekso meninės idėjos paieška.	172
Išvados	178
Kontroliniai klausimai.	180
PABAIGOS ŽODIS	181
SUMMARY	182
LITERATŪROS SĄRAŠAS	187

ĮVADAS

Mintys parašyti šią knygą brendo daugelį metų dirbant su Vilniaus Gedimino technikos universiteto Architektūros fakulteto studentais ir rengiant architektūrinius rekreacijos kompleksų gamtinėje aplinkoje projektus. Jas skatino ir ta aplinkybė, kad labai artimos temos yra visų Lietuvos architektūros mokyklų programose – Vilniaus dailės akademijoje, Kauno technologijos universitete ir Klaipėdos universitete. Imdamiesi rašyti knygą galvojome ir apie tai, kad gamtinėje aplinkoje pastaruju metu Lietuvoje statoma apskritai daug: dažnai entuziastingai, tačiau vargu ar gerai apgalvojus visas pasekmes ir įvertinus pasaulio patirtį. Lietuva kuria rinkos ekonomiką. Akivaizdu, kad individas su savo sumanymais ir iniciatyva čia atlieka labai svarbų vaidmenį. Pripažindami tai, galvojame, kad jaunojoje rinkos sistemoje taip energingai telkiame dėmesį į individų sumanymus, jog kartais užmirštame visuomenės interesus. Todėl knygoje bandome ne tiktai aprašyti tam tikro rekreacijos komplekso projektavimą kaip atskirą, išskirtą iš gyvenimo realybės veiksma, bet pažvelgti į jį visuomenės interesų gyvenimo kontekste, padėti būsimiems projektuotojams suprasti, kad rekreacijos prielaidas šalyje kuria daugelis specialistų ir daugelyje darbų. Tikimės, kad tai, kas rašoma šioje knygoje, bus įdomu ne tiktai architektūros studentams, bet ir daugeliui kitų su rekreacijos ir turizmo verslu susijusių žmonių.

Rekreacijos klausimas, spartėjant gyvenimo tempui, augant darbo krūviui ir žmonėms patiriant vis daugiau streso, tampa vis aktualesnis ir dėl to rekreacinės architektūros tema traukia vis didesnę dėmesį. Rekreacijos procesus gamtiniame kontekste bei urbanistinėje aplinkoje šiandien tiria mokslininkai ir doktorantai kraštovaizdžio architektūros, miesto rekreacijos sistemų ir kitose susijusiose srityse. Per daugelį metų buvo išlaikyta esminė šio darbo siekiamybė: paskatinti būsimuosius architektus domėtis įvairiomis žmogaus ir aplinkos sąveikos plotmėmis ir atrasti savus kelius į jautrų, pamatuotą bei estetišką šio santykio nulemtos architektūrinės aplinkos kūrimą.

Ilgą laiką rekreacijos planavimo ir poilsio architektūros klausimais intensyviai buvo dirbama Lietuvos statybos ir architektūros mokslo tyrimo institute. Įdomių, šią temą liečiančių darbų yra atlikę G. Daniulaitis, G. Likas, V. Stauskas, P. Kavaliauskas ir kiti Lietuvos mokslininkai bei projektuotojai. Tuo metu, kai Lietuvoje po 1990 metų ėmė keistis visuomenės santykiai ir šalies ekonomikos sistema, nestovėjo vietoje ir architektūros idealai bei architektūros samprata apskritai. Atsidūrėme gana naujoje situacijoje, kurioje tenka atrasti naujus sprendimus. Naujos literatūros, susijusios su rekreacinės architektūros tema, lietuvių kalba yra nedaug. Manome, kad vis dar aktuali yra 1977 m. išleista Vlodo Stausko knyga „Poilsio rajonų ir centrų urbanistinė organizacija“ (Stauskas 1977). Kai kuria jos medžiaga mes remiamės ir šiame vadovėlyje. Pagrindinis dėmesys V. Stausko

knygoje skirtas poilsio rajonų – didelių krašto teritorijų planavimui, o ši knyga skiriama pačių poilsio kompleksų architektūriniam projektavimui. Klaipėdos universiteto mokslininkai P. Grecevičius ir L. Pridotkienė išleido mokomąjį leidinį „Rekreacinė aplinka. Rekreacinės architektūros objekto analizės ir vertinimo metodika“ (Pridotkienė, Grecevičius 2006), kuriame pateikiamos rekreacijos objektų vertinimo gairės. Tam tikrais rekreacinės architektūros klausimais yra rašiusi J. Tutlytė (Tutlytė 2000) ir kiti autoriai. Visos šios publikacijos liečia atskirus rekreacinių kompleksų projektavimo klausimus – tam tikrus uždavinio fragmentus, o leidinio, apimančio visus rekreacinių kompleksų projektavimo aspektus, neturėjome. Šią spragą ir bandome užpildyti.

Knygoje apžvelgiama rekreacijos esmė ir šiuolaikinės planavimo problemos. Pagrindinis dėmesys šioje knygoje skiriamas architektūriniam, tai yra estetiniam, pastatų ir jų artimosios aplinkos santykio harmonizavimui parodant juos visų kitų egzistencijos aspektų kontekste. Todėl knygoje pateikiama ir daug kitų žinių apie rekreacijos esmę, apie rekreacijos ekologiją bei ekonomiką, rekreacijos planavimą, kompleksų funkcinį organizavimą ir jų inžinerinę įrangą. Tai dalykai, su kuriais architektas nešvengiamai susiduria kasdieniniame savo darbe. Daug čia nagrinėjamų metodų galima taikyti projektuojant ir kitos paskirties objektus gamtinėje aplinkoje.

Paskatos gilintis ir nuolat nagrinėti šią temą augo įsitikinimas, kad sukurti gerai į gamtinę aplinką įkomponuotus architektūros objektus yra itin specifinis ir sudėtingas uždavinys, gerokai kitoks, nei projektuoti pavienius pastatus urbanizuotoje aplinkoje. Iš vienos pusės, projektuojant natūralioje gamtinėje aplinkoje iškyla uždavinys, kaip sukurti gamtos ir žmogaus sumanytų formų harmoniją, bylojančią, jog žmogus mato ir vertina gamtos grožį bei sugeba būti jos partneriu. Iš kitos pusės, egzistuoja ir uždavinys, kurį nulemia architektūros „partnerio“ – gamtos prigimtis. Gamta – ne betonas ir ne stiklas. Ji – gyvas, pagal savo dėsnius egzistuojantis ir visus mus supantis organizmas. Projektavimą gamtoje galėtume palyginti su kosmetine mikrochirurgija, kuri yra grožio reikalas, bet, kai kuriamas žmogaus kūno grožis, privalu mąstyti ir apie to grožio poveikį sveikatai. Architektūros santykis su gamta – tai ne tik harmonijos su ja išpūdis, kurį galima sukelti gamtos dėsnių neišmanančiam žiūrovui, bet ir bendradarbiavimas su ja, siekiant optimalios partnerystės ir nepažeidžiant jos gyvasties. Madinga, patrauklia architektūros forma perteiktas gamtą žalojantis sprendinys būtų pats blogiausias, nes jis naikintų gamtines mūsų gyvybės prielaidas ir teigtų žmonėms, kad gamtos niokojimas gali būti „gražus“.

Dažnai kitų profesijų žmonės stebisi: „neįsivaizduoju, kaip jūs tą pastato sumanymą sukuriate“. Panašiai jaučiasi ir pradedantieji architektūros studijas: išklaušę teorinį kursą apie kuriamą rekreacijos kompleksą, jie sutrinka, kai reikia

pradėti sumanymą kurti, nes nežino, kaip daryti, kad teorinius reikalavimus atitinkantis kūrinys realiai atsirastų. Todėl rašydami knygą kėlėme sau uždavinį aprašyti ne tik tai, koks turi būti geras rekreacijos kompleksas gamtoje, bet ir tai, kaip ir kokiais būdais jį galima sukurti. Suprantama, architektūra yra daugiaplanis meninės kūrybos ir praktiškojo prado lydinys, todėl visi pateikti metodai sudaro tik kūrybos proceso pamatą. Joks kūrinys neatsiras taikant paprastas formules, tikra kūryba reikalauja daug įgūdžių ir papildomų žinių, taip pat išlaisvintos ir aktyvios paties kūrėjo vaizduotės bei energijos.

Žmogui skirta architektūros ir gamtos formų žaismo estetika ir ekologija – štai du mūsų uždavinio aspektai. Rekreacija iš pradžių buvo suvokiama kaip funkcija žmonių poilsiui organizuoti. Laikui bėgant, požiūris į rekreacijos paskirtis ir vaidmenis gerokai pasikeitė. Buvimas gamtoje yra viena labiausiai pamėgtų laisvalaikio praleidimo formų. Gamta žmogų ramina, ji sudaro prielaidas ir suteikia jam priemones įvairiais būdais stiprinti sveikatą. Poilsia vietės architektūra gali teikti ne tik tai fizinių buvimo gamtoje prieglobstį, bet ir pati kelti kasdienybėje nepatiriamų išpūdžių, išgyvenimų, tai yra suteikti tai, ko siekiame važiuodami į tolimas keliones, nematytas vietas, lankydami egzotiškas šalis. Taigi, šalia architektūros ir gamtos harmonijos išraiškos, šalia architektūros ekologijos atsirado ir dar vienas – architektūros kaip poilsiui skirtos pramogos sukūrimo – uždavinys. Tokios yra pagrindinės šios knygos dominantės, o be jų, aptarsime ir kitus poilsio komplekso projektavimui įtaką darančius veiksnius: visuomenės interesus, ekonominių, techninių ir kitus rekreacinės architektūros aspektus.

Nuoširdžiai stengėmės kiek galima visapusiškiau apžvelgti visus architektūrinio projektavimo gamtoje aspektus ir atskleisti, kaip architektūra savo išraiškos priemonėmis gali teigti darnų santykį su aplinka, o mūsų mintis skaitytojas lai priima kaip patirtimi ir tyrimais paremtą žinojimo galimybę, o ne absoliučiai galutinę tiesą. Knygoje atrasite daug patarimų ir žinių, kaip kurti architektūrą gamtinėje aplinkoje. Kartu mes pateikiame ir mąstymo bei emocijų tėkmės komentarus, kurie iš esmės ir yra kiekvieno architektūrinio objekto poveikio žmogui rezultatas, sukeliantis itin individualias jausmines būsenas.

Knyga sudaryta iš keturių skyrių: pirmajame aprašomi bendrieji rekreacijos klausimai, antrajame skyriuje aptariami svarbiausi estetiniai poilsio kompleksų kūrimui įtaką darantys veiksniai, trečiajame – aptariami poilsio kompleksų tipai ir techniniai bei inžineriniai jų planavimo klausimai, ketvirtajame – pateikiama projektavimo etapų metodikos sistema, leidžianti pasiekti norimą rezultatą trumpiausiu keliu. Knygos pabaigoje pateikiamas literatūros sąrašas.

Knygos autoriai dėkoja VGTU Architektūros fakulteto ir Urbanistikos katedros kolegoms, padėjusiems rengiant šią knygą. Ypač nuoširdžiai dėkojame šios

knygos recenzentams Algimantui Mačiuliui, Sigitui Čereškevičiui ir Kęstučiui Zaleckiui, kurių pastabos ir pasiūlymai labai padėjo mums parengti šią knygą tokią, kokia ji yra. Dėkojame leidyklos „Technika“ leidybos grupei, redaktorei Daliai Markevičiūtei, dizainerei Ramunei Razmienei, kurių kruopštus ir kūrybin-gas darbas suteikė šiam leidiniui gerą pavidalą. Dėkojame VGTU architektūros magistrui Vladui Misiui, daug padėjusiam rengiant knygos paveikslus ir schemas. Labai ačiū tariame visiems, kurie savo patarimais, pasiūlymais ir mintimis padė-jo mums parengti ir išleisti šią knygą. Tikime, kad ji taps gera pagalbininke visų mūsų akademinuose ir kūrybiniuose darbuose.

Eugenijus Staniūnas ir Gintaras Stauskis kartu parašė:

knygos įvadą, 2 skyriaus 1.6, 1.7, 3 skyriaus 3.1, 3.3, 3.4 ir 4 skyriaus 4.4 pos-kyrius, skyrių išvadas lietuvių kalba, kontrolinius klausimus, pabaigos žodį.

Eugenijus Staniūnas parašė:

1 skyriaus 1.5, 2 skyriaus 2.1, 2.5, 2.6, 3 skyriaus 3.2 poskyrius.

Gintaras Stauskis parašė:

1 skyriaus 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 2 skyriaus 2.2, 2.3, 2.4, 3 skyriaus 3.5, 3.6, 4 skyriaus 4.1, 4.2, 4.3 poskyrius, skyrių išvadas anglų kalba.